

CSUKÁNÉ SZERÉMY ANDREA

Színész vendég egy alagi villában - Szerémy Zoltán

Amikor egy évvel ezelőtt szakdolgozatom témáján gondolkodtam, hamar eldöntöttem, hogy színháztörténeti témát fogok választani. Az ELTE drámapedagógia szakirányú képzésének lezárásakor olyan kutatómunkára terelődött a figyelmem, amely egyrészt családtörténeti kutatásnak ígérkezett, másrészt új adatokkal szolgálhatott a színháztörténet számára. Szerémy Zoltán, a Vígszínház híres epizodistája, dédnagyapámnak, Szerémy Lászlónak volt az unokabátyja. A színművészt szülőföldjén, Nógrád vármegyében, éppannyira megbecsülték, mint a „nagy palóc” Mikszáth Kálmánt! Szerémy életének utolsó éveit Alagon töltötte. Hogy mennyire szívébe zárta a települést, jól példázza az, hogy Molnár Ferenc író a színészt elnevezte „alagi érseknek”.

Szerémy Zoltán (1861-1934)

Szerémy Zoltán Károly a Nógrád megyei Nógrádme gyerben született 1861. december 14-én. Hat éves koráig szülei a megyeri, a géci és a szécsénykovácsi birtokaikon gazdálkodtak. Az édesapa, Szerémy Gábor 1868 körül elveszítette birtokai egy részét, és úgy döntött, hogy hivatalnokként a megye szolgálatába áll. Így került a család később Balassagyarmatra, ahol a család fő először számvevőként, majd főszolgabíróként tevékenykedett, mely tisztet Mikszáth Kálmán apóstól, Mauks Mátyástól vette át. Zoltán anyai nagyapja, daruvári Kacsovich Lajos ügyvéd, majd országgyűlési tudósító, Brunsvik Teréz grófnő jobbkeze a kisdedóvás népszerűsítésében, szervezésében, Pest város főjegyzője, az MTA levelező tagja, országgyűlési képviselő 1848-ban. A szabadságharcban betöltött szerepe miatt évekig bujdosnia kellett. 1865-től mint Nógrád vármegyei királyi törvényszéki bíró tevékenykedett és Gyarmaton élt. A Kacsovich-műveltség, a palóctáji hagyományok elegendő élményt nyújtottak ahhoz a kis Zoltánnak, hogy a későbbiekben a színházi szakmában is meríthessen gyermekkorai tapasztalásaiból.

A balassagyarmati elemi tanulmányok után a jezsuita iránítás alatt álló nagyszombati érseki konviktusban folytatta tanulmányait. A gyarmati színpadon nézőként szerzett élményeit immár a konviktusi színházi nevelés is gazdagította, érlelte tálentumát. Nemcsak színházszeretővé, hanem színházat művelővé is nevelték őt a nagyszombati műkedvelő előadások. A középiskolai tanulmányok után apai nyomásra folytatta a családi hagyományt, és beiratkozott a jogi egyetemre. Még a második tanévet is elkezdte, de többet járt a pesti szórakozóhelyekre, mint az egyetem padjai közé. A kínkeserves, ráerőltetett pesti jogi tanulmányok után egy kis időre visszavonult a csalódott, megfutamodását rosszálló szülők oltalma alá. Vágyakozva gondolt húga, az akkor tizenéves Szerémy Gizella pályaválasztására, aki ekkoriban főszolgabíró édesapjuk engedelmével Pesten tanult színésznőnek a Színészeti Tanodában. A színészeti tanulmányokhoz túlkoros, de mégis azután áhító Szerémy Zoltánt egy Adria Biztosítós főtiszt-

viselő beprotezsálta a biztosító elnökénél, báró Podnamiczky Frigyesnél. A bárónak, több színház intendánsaként, szava volt a tanodai felvételinél is. 1885-ben Szerémy Zoltán balassagyarmati jogászsegédből színészeti tanodás lett. Gizella húga után egy évvel, 1889-ben kapta kézhez a színészmesterségben jártasságát tanúsító oklevelét.

Rövid időre a kassai színházhoz szerződött, majd anyagi problémái és hitelezői elől testvéréhez, az akkor Kolozsváron szereplő Gizellához menekült. Így lett egy nagyszerű társulatnak a tagja, ahol együtt játszott többek közt Hegedűs Gyulával, Gál Gyulával, Beregi Oszkárral, Delli Elmával. Ez volt az a híres színészgárda, amely 1896-ban a kolozsvári direktor, Ditrói Mór irányításával, induló társulata lett az 1896-ban ezeréves évfordulóját ünneplő Magyarország új,

Szerémy Zoltán Fedák Sárival
1915-ben a Vígszínház színpadán

pesti magánszínházának, a Vígszínháznak. A színház avató-előadására 1896. május 1-én került sor. Szerémy Zoltán így lett a Vígszínház első társulatának tagja, és hűségesen szolgált a színházat nyugdíjba vonulásáig, 68 éves koráig. A színész pályafutásának 40. évfordulóján a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Részvénytársaság rádiós műsorban köszöntötte őt. A műsorban közreműködtek az akkori színházi élet nagyjai: Hegedűs Gyula, Pethes Sándor és Varsányi Irén.

A „ravasz palóc”, ahogyan kollégái nevezték, a ma is működő színész-társaság, a Fehér Hollók kitalálója, elindítója volt 1923-ban. A Fehér Hollók 2003-ban ünnepelték fennállásuk 80. évfordulóját. Az egyesület tagjai közé tartozó művészek a mai napig megemlékeznek társaságuk megálmodójáról, és arról, hogyan bírta rá Szerémy pályatársait az első színészkirándulásra. Mindig a társaság motorja volt finom, ámde csipkelődő humorával. Hat évig, 1929-ig, egészsége megromlásáig volt tevékeny részese a Hollók rendezvényeinek.

A XX. századi magyar irodalom több jeles képviselője méltatta Szerémy Zoltán művészetét. Bródy Sándor írta: „...ez az egyetlen színész, akitől nem hallottam gixert”. Molnár Ferenc tollából származik a következő sor: „egyike azoknak, akiknek isteni teljességben adatott meg a színészi zseni”. Az elismert epi-

zodista színészpedagógus is volt, Molnár Ferenc így méltatta tanítói tevékenységét: „Ennél a Szerémy Zoltánnál dúsbabb adakozó és nagyobb tanítómester kevés járkált még e hazában a színházak körül.” Színházi, tanítói tevékenysége mellett tanúja és alkotója lehetett a magyar filmművészet kialakulásának. Az 1900-as évektől kezdődően tizenhárom némafilmben játszott. 1916-ban forgatták Jókai Mór *Mire megvénülünk* című művéből készült filmet, melyben Szerémy Zoltán Topándyt alakítja. Az erősen sérült kópiára 1989-ben bukkantak rá, majd restaurálták. 2006-tól különböző filmfesztiválokon vetítik, így hozzáférhetővé vált az érdeklődők számára.

Az „alagi érsek” szerette a társasági életet. Így talált rá színész barátaival az alagi lóversenypályák nyújtotta élvezetekre. Hegedűs Gyulával és sok más kollégájával nagy összegeket szórt el a versenypályákon fogadásaival. A lóverseny szenedélyévé vált, megrögzött agglégényként bátran hódolt e szórakozásának. Ám nemcsak a lóversenyek vonzották Alagra. Id. Mravik Pál galopptrénerhez és annak családjához fűződő barátsága révén – a kezdeti vakációzásokon, vadászatokon túl – még több időt kívánt tölteni a településen. Az első világháború első évében kiköltözött Alagra, a Mravik-villába. Vele tartott édesanyja Szerémy Gáborné, testvére, Szerémy Gizella férjével Liptay Károly hírlapíróval, és kettejük kislánya Liptay Paula. A világháború idején Alag egy nyugalmas sziget volt Szerémy számára. „Bizony jó világ volt valamikor Alagon!” – írja visszaemlékezésében. Pejacsevich Albert grófi tréner és a Kleiszerek egy „üdülő oázist” hoztak itt létre. A bohém művész jól érezte magát a helységben, szép szavakkal beszélt a „kedves, nyájas, fenyőillatos” Alagról. Nem bánta, hogy odalett a vígszínházi gázi a lóversenyfogadásokon, mert kedves barátokat szerzett épp a turf emberei közül. Alag határaitban a helyi vadásztársaság nyúl- és fogolyvadászatain szívesen ragadott puskát, így egy kevésbé költséges sportnak is hódolt a Vígszínház számos művészenek társaságában. Fájó emlékei is fűződnek Alaghoz, mert a háború első évében a család itt vesztette el a kis Liptay-lányt. A háború után, 1919-ben pedig a színésztestvérpár édesanyja, Szerémy Gáborné, született Kacsovich Gizella hunyt el. Az alagi temető lett szerettei nyughelye.

Kutatásom során ellátogattam az alagi Főti úti temetőbe. Az ott látott benyomásaimat a szakdolgozatomból idézem:

„Az t hiszem kevészer voltam annyira meghatódva, mint amikor Dunakeszi-Alagon a Főti úti öreg temető gazos, elhanyagolt síremlékei között a kápolnához vezető kis gyalogúton szemem egy ismerős nevet fedezett fel egy magas sírkövön: Középgéczi Szerémy Zoltán színművész 1861-1934 Emlékedet nem e kő, szívünk őrzi meg... Fehér Hollók. A meglepetésem leírhatatlan volt, mert valami miatt nem hittem abban, hogy Szerémy Zoltán sírja tényleg Alagon található. A magas kőemlék mellett egy ennél alig kisebbet is láttam, egy kertecskébe rendezve a másikkal, amely a színész édesanyja, Szerémy Gáborné Kacsovich Gizella sírhelyét jelölte.”

Szerémy Zoltán színművész Budapesten halt meg, de földi maradványait testvére, Gizella a szeretett Alagon helyezte végső nyugalomra. Ekkor már csak az egykori színésznő élt a családból, aki kislánya, édesanyja, férje után elveszítette testvérbátyját is. Két év múlva, 1936-ban Gizella követte Thália palóc szolgáját az alagi temetőbe. Sem a vígszínházi színésznő, sem férje, sem kislányuk sírjára nem bukkantam rá a főti úti öreg temetőben, pedig a plébánián található anyakönyvekből kiderült, hogy őket is odatemették. Az idő vasfoga alatt megrongálódott sírkövek között azonban ma már

nehéz eligazodni. Temetői nyilvántartás pedig nem segíthette keresgélésemet, mert csak 1979-től létezik ilyen adminisztráció a településen. Pedig még lehet, hogy állnak ezek a sírok is, csak borostyánnal befedve, kopottan, a szemlélődő számára felismerhetetlenül, olvashatatlanul.

Szerémy Zoltán és édesanyja sírja az alagi temetőben

Szerémy Zoltán egykor Alag megbecsült polgára volt, neve mára már feledésbe merült. A ma élő alagiak nemigen hallottak róla. Így vannak ezzel a nógrádmegyeriek és a balassagyarmatiak is! Egyik településen sincs róla utca elnevezve, mely emlékeztetné az ottaniakat és a vendégeket az egykori színészre. A három település közül csak Balassagyarmaton létezett korabeli sajtó a század első harmadában, ebben jócskán található írásokat a Palócföldről elszármazott színművészről. Csakhogy ezeket is már csak a kutató helytörténész forgatja, nem emlékeztethetik az utókort – ahogyan Hevesi Sándor nevezte – a „Vígszínház hőskorának nagy művésze”. A színháztörténet azonban nem feledkezett el a tehetséges palóc komédiásról. *Ocskay brigadéros* palóca, a *Mire megvénülünk* Topándy-ja, színészpedagógiai tevékenysége, és a színháztörténet számára felbecsülhetetlen adatokkal szolgáló írásos munkája, az *Emlékeim a régi jó időkől*, nem hagyja őt feledésbe merülni. Utóbbi memoárkötet hozzáférhető, kellemes, élvezetes olvasmány, melyben élete történetén kívül a korabeli színházi élet eseményeiről, jeles képviselőiről is megemlékezik. Levelezései híres kortársaival szintén színháztörténeti jelentőségűek.

A gyermek Szerémy Zoltán szíve Balassagyarmaté volt, a fiatal és az érett művész pedig Alagé. Az első világháború után egy ideig javarészt a fővárosban élt, de betegsége, nyugdíjazása után visszatért Alagra, a Mravik-villába. 1929-ben a Budapesti Színészek Szövetsége gondozásában megjelent memoárkötete. 1934 júniusában a Magyar Világhíradó adása arról tudósította a mozinézőket, hogy „Szerémy Zoltán, a Vígszínház jeles művésze visszavonultan él alagi villájában”. A nagy magyar epizodista 1934. október 31-én halt meg.

Ha írással sikerült felidézni az alagiak vendégszeretetét oly nagyra becsülő múltbeli alagi „bevándorló” palóc kedves személyét, nem volt hiábavaló a kutatómunkám. Szerémy Zoltán megérdemli, hogy Alag emlékezzen rá...

Felhasznált irodalom:

Szerémy Zoltán: *Emlékeim a régi jó időkől*. Bp., 1929.

Bálint András: *Művészbemutató*. Bp., 1964.

Szerémy Andrea: *Szerémyek*. (Szakdolgozat). 2008.